

Natur og kultur i Tøndermarsken

Tøndermarskens landskab er formet af både natur og mennesker. Den naturskabte del af landskabet består af tre dele:

- Geesten, som er det højtliggende landskab, der ikke oversvømmes
- Marsken, som er det flade land ud mod kysten, der er skabt af havet
- Vaden, der er en blotlagte havbund ved lavvande.

Den flade marsk har pga. af sin frodighed altid tiltrukket mennesker. Men at bo i marsken indebar også risikoen for at blive oversvømmet af det daglige højvande eller overrumplet af kraftige stormfloder. Derfor har marskboerne beskyttet sig mod Vadehavet på forskellig vis. For at beskytte sin bolig, byggede man i marsken, jordhøje, hvorpå man byggede sit hus eller gård. Disse jordhøje kalder man for værfter. Sine marker beskyttede man mod det daglige højvande med lave sommerdiger, der blev overskyllet ved vinterhalvårets kraftige stormfloder.

Digerne

I 14- og 1500-tallet byggedes de første havdiger – diger, der kunne beskytte mod stormfloder. Byggeriet af de høje havdiger har haft stor indflydelse på marskboernes liv. Med havdigerne var man beskyttet mod Vadehavets stormfloder.

Åen og slusen

Men landskabet omkring Tønder og Højer skæres igennem af en af Danmarks største åer: Vidåen. Når digerne krydsede den, måtte man etablere en sluse. Slusen er

åben ved lavvande, hvor åvandet ledes ud i havet. Ved højvande er slusen lukket, og holder dermed havvandet ude.

Ved storm er sluserne imidlertid lukkede i længere tid, og der opstuvendes vand inde bag diget. Dette åvand – eller *bagvand* som det også kaldes – har gennem århundreder oversvømmet marsken bag diget hver eneste vinter. Man har altså bygget diger for at beskytte sig mod Vadehavet, men derved skabt en anden form for oversvømmelse.

Afvanding

I slutningen af 1920'erne besluttede Rigsdagen i København, at Tøndermarsken skulle afvandes. Så kunne man sætte en stopper for vinteroversvømmelserne, og marsken kunne bedre udnyttes landbrugsmæssigt. Der blev gravet kanaler, etableret pumpestationer, der også i dag pumper vand ind og ud af marsken efter behov, og der blev etableret å-diger langs Vidåen.

Tøndermarsken er altså i ligeså høj grad kultur som den er natur.

Fiskere i marskbåd ved Højer Sluse

